

DOSYA/DERLEME

KAPİTALİST ÜRETİM SİSTEMİNDE EMEĞİN VAROLMA MÜCADELESİNİN VAZGEÇİLEMEZ ARACI: GREV

Özgür MÜFTÜOĞLU*

Özet

Grev, emeği metalaştıran işçinin üretim sistemi ve toplumsal düzen olarak kapitalizme karşı geliştirdiği en etkili silahtır. Burjuvazi işçi sınıfının ekonomik ve siyasal mücadelesindeki bu etkili silahı önce reddetmiş; yasaklarla engelleyemeyince grevi tanımış ancak etkisizleştirmek üzere düzenleme yoluna gitmiştir. Tüm engellemelere rağmen grev, kapitalist üretimin sistemi var olduğu sürece işçi sınıfı mücadelesinin en etkili aracı olarak olmaya devam edecektir.

Anahtar sözcükler: Grev, kapitalizm, işçi sınıfı mücadelesi

Indispensable Instrument of Struggle For Existence Of Labor In The Capitalist Production System: Strike

Abstract

Strike is the most effective tool which worker materializing labor has developed against the capitalism as a production system and social order. At first, the bourgeoisie has refused this effective tool in the economic and political struggle of the proletariat; when they have not been able to prevent through prohibitions, they have accepted the strike; however, they have tried to organize so as to defuse. Despite all of the preventions, the strike will stay on the most effective tool of the struggle of proletariat as long as the system of capitalist production exists.

Key words: Strike, capitalism, proletariat's struggle

Metalaşan Emeğin Üretimden Gelen Gücü Olarak Grev

Grev, çok geniş bir tanımlamayla emekçilerin toplu halde emek güçlerini üretim sürecinden geçici olarak çekmesi biçiminde ifade edilebilir. Tarihte greve dair milattan önce 12. yüzyıla kadar geriye

giden örnekler¹ verilse de grevin en etkili ve yoğun kullanımının kapitalist üretim sisteminde gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Makal, 1987). Zira grev eyleminin gerçekleşebilmesi için emek gücünün üretimin diğer unsurlarından ayrı, bir meta olarak satın alınıp üretime katılmış olması ve emek gücünün sahibi olan emekçinin köle ya da serf gibi bir efendiye ya da toprağa bağımlı olmaması gerekir. Öte yandan çok sayıda emekçinin bir arada çalıştığı

Yrd. Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi Bölümü

üretim alanlarının varlığı grevin gerçekleşebilmesi ve etkisinin artırılması bakımından son derece önemlidir.

Kapitalist üretimin felsefesi ve geçerli emek süreçleri grev eylemi için gerekli tüm koşulları sağlamaktadır. Her şeyden önce kapitalizm öncesi üretim sistemlerinde amaç üretimi gerçekleştirenin ihtiyacı ya da pazardan gelen talebin karşılanmasıdır; kapitalizmde üretim sermaye birikimi elde etmek amacıyla yapılır. Üretimin sermaye birikimini karşılamaya yönelik olması birikimi sağlayacak olan sermaye sahibi ile üretim içerisinde emek gücünü katan işçi arasında keskin bir ayrıma neden olur. Sermaye birikimini arttırmak isteyen sermayedar üretimi ve kârını arttırmak için ödediği ücret karşılığında işçinin emek gücünü satın alır. Emek gücünün alınır satılır bir meta haline dönüşmesiyle emeğin daha önceki tarihsel biçimlerinden farklı olan ücretli emek ortaya çıkar (Marx, 1992).

Emek gücünün metalaşması ve emeğin ücretli emek haline gelmesi, köleci düzenin ortadan kalkmasıyla doğrudan ilgilidir. Kapitalist üretim sisteminde emek gücünün sahibi olan işçinin kölelik ya da serflik düzeninde olduğu gibi alınıp satılmaması ve bu anlamıyla bağımsız olması burjuva demokrasi anlayışının bireysel hak ve özgürlükler ilkesinin de bir gereğidir. Kapitalist sistemin ortaya çıkışı ve gelişiminde büyük rol oynayan Rönesans, Reform ve Aydınlanma hareketlerinin etkisiyle kabul gören hümanizm anlayışı, burjuva devrimleri üzerinde de etkili olmuş ve köleci düzen büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Ancak köleci düzenin ortadan kalkmasını sadece hümanizm düşüncesiyle açıklayabilmek mümkün değildir. Kapitalist üretim sisteminin feodal üretim düzenine üstünlük sağlamasında emek süreçlerinin rolü son derece önemlidir. Köle ve serfin emek gücü olarak kullanıldığı emek piyasasının elastikiyeti son derece zayıftır ve bu karşılıklı bağımlılığı beraberinde getirir. Daha açık ifade etmek gerekirse, köle veya serf emeğini kullanan sahip, emek gücünün sahibini bir bedel ödeyerek aldığı gibi o emeğin kendisini yeniden üretmek için gerekli olan gıda, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını da karşılamak

durumundadır. Emek gücüyle birlikte onun vücut bulduğu köle ve serfi de satın almış olan sahip, üretimde ihtiyaç duymadığı zaman onu işten çıkartmak gibi bir serbestiye sahip değildir. Öte yandan sahip, köle ve serf emeğinin yeniden üretme maliyetini karşılamak zorunda olduğu gibi onların ailelerine bakmakla da yükümlüdür. Dolayısıyla bu düzende emek maliyetini kapitalist rekabet ve büyüme ihtiyacını karşılayacak düzeyde düşürebilmek mümkün değildir.

Emek talebinin esnekleştirilmesi yani sermayenin emeği dilediği gibi kullanabilme serbestliğinin sağlanması kapitalist üretim sisteminin en temel ve vazgeçilmez özelliğidir. Burjuva demokrasinin köleci düzene son vermesi ve emekçileri "özgür" bireyler olarak tanımlamasının ardındaki en önemli gerekçe işçiyi özgürleştirme görüntüsü altında onu sisteme bağımlı hale getirmek ve en esnek biçimde üretim sürecine katabilmektir. Sermaye sahibi artık emek gücünün sahibi olan emekçiyi satın almak için bir bedel ödemesi ve emekçinin kendisini yeniden üretmek için gerekli ihtiyaçlarını karşılamak zorunda değildir. Kapitalist üretimde sadece emek gücü alınır satılır bir meta durumundadır ve sermaye sahibi ihtiyacı olduğu süre için emek gücünü satın alır, üretim dışındaki zamanlarda emekçiye karşı hiçbir yükümlülüğü hissetmez.

Kapitalist üretimde emek gücünün sahibi olan ve "modern işçi" olarak tanımlanan emekçi, önceki üretim tarzlarındaki emek gücünden farklı olarak üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan sınıftan bağımsız yani "özgür"dür. Ancak burada işçinin bağımsız/özgür olması tamamen bir yanılsamadır. Zira modern işçi diğerleri gibi belirli bir sahip tarafından alınıp satılmıyorsa da yaşamını sürdürebileceği geliri elde edebilmek için emek gücünü satmak zorundadır. İşçinin emek gücünü kendi iradesi ile satması onun belirli bir sahibe bağımlı olması durumunu ortadan kaldırırsa da işçinin çalışacağı işi özgürce belirleyebilmesi işçinin sahip olduğu niteliğin emek piyasasındaki değerine bağlıdır. Eğer işçinin niteliği nadir bulunan bir özellik içermiyorsa (ki sermaye sürekli olarak emeğin niteliğini değersizleştirme çabasıdır) üretimin

bütününden kopartılarak üretime yabancılaştırılan işçi, yaşamını sürdürebilmek için belki bir işverene değil ama emek gücünü satmaya çalıştığı tüm kapitalistlere yani sisteme bağımlı olacaktır.

Emek gücünün esnek biçimde kullanılmasıyla birlikte "özgür" ama emek gücünden başka satacak bir şeyi olmayan emekçilerin iş bulabilmek için birbirleriyle kıyasıya rekabet içerisine girmesiyle birlikte sermaye emek maliyetini minimum düzeye indirme olanağına sahip olmuştur. Sanayi devrimi sonrasında kırdan kentlere göçün teşvik edilmesiyle birlikte kentlerde artan emek arzı işsizliği (yedek işçi ordusunu) ve emekçiler arasında rekabeti daha da arttırmıştır. Bu rekabet sonucunda da emekçiler son derece düşük ücretlerle en kötü koşullarda çalışmaya mecbur kalmışlardır. Üretim sürecinde egemenliğin bütünüyle sermayenin elinde bulunduğu erken dönem sanayileşme sürecinde kadınlar, çocuklar ağır işlerde çalıştırılırken çalışma süreleri günde 17-18 saate kadar çıkmıştır. Feodal düzenin geleneksel güvence mekanizmalarının da ortadan kaldırıldığı ve "vahşi kapitalizm" olarak da tanımlanan bu süreçte emekçi kesimler tam anlamıyla sefalet içerisinde çalışmaya ve yaşamaya mahkûm edilmiştir (Lenin, 1998).

Milyonlarca emekçinin yaşamlarını sefalet içerisinde sürdürmek zorunda kaldığı bu dönemde işsizliğe, güvencesizliğe, uzun çalışma sürelerine, çocuk çalışmasına, kadınların gece çalıştırılmalarına ve son derece düşük ücretlere karşı emekçi kesimlerden tepkiler yükselmiştir. İşçiler bireysel tepkilerin işe yaramadığını gördükçe işverenlere karşı birlikte hareket etmeye ve grevler gerçekleştirmeye başlamışlardır. Önceleri yaşadıkları sorunun kaynağı konusunda bilinçten yoksun olan işçiler makineleri kırarak, fabrikaları yıkarak işverenlere öfkelerini göstermek istemişlerdir. Bütün ülkelerde işçilerin öfkesi, ilk önce, birbirinden kopuk ayaklanmalar biçiminde kendini göstermiştir. Birbirinden kopuk bu ayaklanmalar, bir yandan, barışçı grevleri diğer yandan da, işçi sınıfının kurtuluşu için bütünlüklü bir mücadelenin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Lenin, 1998).

Kapitalist üretim sisteminde sermaye birikiminin kaynağı olan emek gücü üzerinden elde edilen kârın (artı değer) maksimum düzeyde olma gerekliliği ile kendisi ve ailesi için daha iyi bir yaşam arzulayan işçinin ücretini arttırma isteği arasındaki çelişki, işçi sınıfı ile sermaye arasındaki pazarlıklarda uzlaşmazlığı beraberinde getirmiştir. İşçiler ücretlerinin düşürülmesini önlemek ya da daha yüksek ücret elde etmek için aralarındaki rekabete son vererek örgütlendikleri sendikalarla grevler gerçekleştirmiş ya da ücret pazarlıklarında grevi bir tehdit unsuru olarak kullanmışlardır. Kapitalizm geliştikçe, büyük fabrikalar çoğaldıkça, küçük kapitalistler, büyük kapitalistler tarafından giderek daha çok sahnedan silindikçe işsizlik artmış, kapitalistler arasında kızışan rekabet ücretleri baskılamış ve krizler sıklaşmaya başlamıştır. Böylece işçilerin örgütlenmesine ve ortak mücadelesine duyulan ihtiyaç daha da artmıştır (Lenin, 1998).

Kapitalist üretim sistemine içkin koşullara tepki olarak ortaya çıkan grevler, aynı zamanda işçi sınıfının kapitalist toplum düzenine karşı mücadelesinin de başlangıcını ifade etmektedir. İşçilerin birey olarak sermayedarlarla karşı karşıya geldiklerinde hiçbir güce sahip olamayan işçilerin durumları sendikalarda birleştiklerinde değişmektedir. İşçiler emek güçlerinin metalaşmasına karşı çıktıkları ve üretimden çekildikleri anda sermaye sahipleri artı değer elde edebilecekleri emek gücü bulamamakta ve hem kendilerinin hem de kapitalizmin varlık koşulu olan sermaye birikimini sağlayamamaktadır. Yani sendikalar grev aracılığıyla tüm sistemin can damarını kesmektedir (Engels, 1994). İşte bu nedenle sendikalar ve grev, sermayedarlar ve dolayısıyla kapitalist sistem tarafından tehdit olarak kabul edilmekte ve kapitalist devletler tarafından yasaklanmakta ya da yasalarla işveren ve sistem için tehdit oluşturmayacak biçimde sınırlandırılmak istenmektedir. Tüm yasak ve sınırlamalara rağmen örgütlenen ve greve giden işçiler ise güç kullanılarak baskılanmaya çalışılmaktadır.

İşçilerin emek gücünü üretimden çekmesi karşısında yasaklama ve baskı yoluna gidilmesi

işçilerin devlet güçlerinin ve yasaların aslında işverenlerin çıkarlarını korumak üzerine kurulmuş olduğunu fark etmesini sağlamaktadır. İşverenler nasıl kendilerini işçi sınıfının velinimeti olarak göstermek istiyorsa devlet de işverenlere ve işçilere eşit uzaklıkta olduğuna ve adaletli davrandığına işçileri inandırmaya çalışmaktadır. İşçiler yasaları bilmediği, siyasi iktidar ve bürokrasiyle yakın ilişki içerisinde olmadığı için çoğu zaman bunlara inanırlar. Ne zaman ki işçiler, greve gitmeye kalkıştıklarında karşılarında yargıyı ve devletin kolluk güçlerini bulurlar işte o zaman yasaların da devletin de kendilerine karşı işverenin yanında olduğunu öğrenirler. Grev koşullarında devleti, yasaları ve dahası bütün bir sistemi sorgulamaya başlayan işçiler siyasal alanda da söz sahibi olmayı amaçlar. Böylece grev sadece ekonomik talepleri içeren bir eylem olmaktan çıkıp, siyasal bir eylem haline dönüşür.

Sınıf Mücadelesinin En Etkin Aracı Olarak Grev

1840'lı yılların başında bütün İngiliz işçi sınıfını bir araya toplayan Çartist hareket, ekonomik koşulların iyileştirilmesi ve siyasal haklar elde edilmesi için özellikle grevleri kullanarak yürüttüğü mücadeleler sonucunda burjuva sınıfını bir takım ödümler vermeye zorlamıştır (Yelisseyeva, 2009). Özellikle 1845 yılından itibaren şiddetlenen ekonomik krizle birlikte hızlı nüfus artışı ve sanayileşmenin ortaya çıkarttığı sosyal sorunlar yoğunlaşmıştır. Artan açlık ve işsizlik nedeniyle tepkiler yükselmeye başlamış ve bu tepkiler Fransa'dan başlayarak kısa sürede tüm Avrupa kıtasına yayılan 1848 Devrimlerinin nedeni olmuştur. Sokak eylemlerinin yanı sıra grevin etkili biçimde kullanıldığı 1848 Devrimleri kanlı bir biçimde bastırılmış olmasına rağmen işçi sınıfı mücadeleleri ve sosyalizm için yol açıcı olmuştur.

Sosyalizm düşüncesinin etkisi altındaki işçi sınıfı mücadelesi, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle erken sanayileşen Avrupa ülkelerinde hızla yayılmıştır. Grevler ve eylemlerle kendisini göstermeye başlayan işçi sınıfı hareketi, 1848'de Komünist Manifesto'nun yayınlanması, 1864'te toplanan I. Enternasyonel ve 1871 Paris Komünü ile kapitalist sistem karşısında önemli bir tehdit haline

gelmiştir. Sermaye sınıfı ve onların iktidarda bulunan temsilcileri, işçi sınıfından gelen bu tehdit karşısında, işçi sınıfını sistemle bütünleştirmek için bir takım demokratik düzenlemelere gitmek durumunda kalmıştır (Akkaya, 2002). Bu bağlamda bir taraftan çalışma saatlerinin kısaltılması, çocuk çalışmasının sınırlandırılması, daha yüksek ücret gibi işçi sınıfının üretim sürecindeki talepleri kısmen karşılanırken, diğer taraftan da sosyal güvenceyi sağlamak üzere devlete sosyal bir nitelik kazandırılmaya çalışılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tüm yasaklamalara ve kimi zaman kanlı baskılamalara rağmen işçi sınıfı gerçekleştirdiği yaygın grevler sayesinde kapitalist üretim sisteminde yok sayılan emekçilerin bir sınıf olarak varlığını kabul ettirmiştir. Böylece bir taraftan çalışma standartları ve sosyal haklar konusunda pek çok ilerleme sağlanırken; diğer taraftan liberal demokrasi anlayışı sermaye dışı toplum kesimlerinin de siyasal haklara sahip olduğu daha özgürlükçü bir yöne evrilmeye başlamıştır.

Yasakla Engellenemeyen Grev Hakkına Denetimli Serbestlik

Grevleri yasaklayarak ve baskılayarak geçen 19. yüzyılın ardından sendikalar ve grev burjuvazi tarafından tanınmak zorunda kalmıştır. İngiltere grev hakkı 1906 yılında tam olarak tanınmıştır. Fransa'da grev hakkı 1864 yılında tanınmış ancak kullanımı dönem dönem engellenmiş, iki savaş arası dönemde grevin iş sözleşmesine son vermeyeceği yönündeki mahkeme kararlarıyla uygulanmış, II. Dünya Savaşı sonrasında ise Anayasal bir hak olarak kabul edilmiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında Almanya ve İtalya'da faşist iktidarlar grevleri yasaklamış ancak II. Dünya Savaşı sonrasında İtalya grev hakkına anayasasında yer verirken, Almanya'da grev konusunda bir düzenleme yapılmamış ama herhangi bir yasaklama da getirilmediği için grev hakkı fiilen kullanılabilmiştir. Hollanda ve Belçika'da da grev hakkını tanıyan ya da düzenleyen bir yasa olmamasına karşın, grev 1870'lerden sonra fiilen kullanılan bir hak olmuştur (Talas, 1997).

Grev hakkının özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında tanınmasını iki temel etkene bağlamak mümkündür. Bunlardan birincisi 1929 kriziyle sarsılan kapitalizmin

belirlediği talep yönlü ekonomi politikalarıdır. Keynes tarafından teorileştirilen talep yönlü politikalar, krizden çıkış için yeni birikim rejimini seri üretim ve buna bağlı olarak da kitlesel tüketimi içeren Fordist üretim sisteminin yaygınlaştırılmasına dayandırmıştır. Taylor'un standartlaşan üretim organizasyon yapısını içeren Fordizmde istihdam ve çalışma biçimleri de standartlaşmıştır. Böylece 19. yüzyıl boyunca işçi sınıfı mücadelelerine gerekçe oluşturan 8 saatlik işgünü, çocuk çalışmasının sınırlandırılması, kadınların gece çalıştırılmaması gibi talepler yerine getirilebilmiştir. Öte yandan kitlesel tüketim ihtiyacı kapitalizmde emek gücünün sahibi olan işçinin üretim sürecindeki rolünün yanında üretilen malları satın alacak tüketiciler olma rolünü de ortaya çıkartmıştır. İşçilerin tüketiciler olma rolü satın alma gücünün artırılmasını gerektirmiş bu da ücretlerin görece yükselmesine yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler kapitalist üretim sisteminde emek ile sermaye arasındaki çelişkileri görece azaltmış ve sendikal örgütlenme ve grev üzerindeki baskılar da hafiflemiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında grev hakkının tanınmasında diğer bir etken ise 1917 Ekim Devrimi'nden itibaren kapitalist sistem üzerinde tehdit oluşturan reel sosyalizmi temsil eden Sovyetler Birliği'nin varlığıdır. Sovyetler Birliği'nin savaştan büyük kazanımla çıkması, 19. yüzyılın sonlarından beri ekonomik ve siyasi krizlerden bıkmış olan kapitalist Avrupa halklarının sosyalist akımlara eğilimini arttırmıştır. Bunu kırmak üzere kapitalist devletler bir taraftan sosyal/refah devleti uygulamalarını yaşama geçirirken diğer taraftan da işçi sınıfı hareketine denetimli serbestlik sağlama yoluna gitmiştir. Bu bağlamda ILO aracılığıyla çalışma standartları ve sosyal haklar yeni birikim rejiminin gerekleri doğrultusunda yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda işçi sınıfı içerisinde oluşabilecek sosyalist/komünist eğilimleri kırmak üzere sendikalar ve işçi hareketlerini denetim altına alacak düzenlemelere gidilmiştir. Grev hakkı da bu anlayış içerisinde tanınmış ancak 19. yüzyılda gerçekleşen grevlerin ortaya çıkarttığı ekonomik ve siyasal sonuçların tekrarlanması endişesiyle sınırlandırılmıştır.

Devletler greve yönelik düzenlemelerde bir taraftan grevi bir hak olarak tanımakta ve greve katılan işçiye iş güvencesi vermekte; diğer taraftan ise grevin yapılabilme koşullarını ve sınırlılıklarını belirlemektedir. Grevin uygulanabilme koşullarının yasalarla belirlenmesi ve sınırlandırma gerekçesi olarak genellikle sosyal barışın korunması ve grev nedeniyle ortaya çıkabilecek ekonomik zararlar gösterilmektedir. Bu bağlamda işçilerin tepki olarak gerçekleştirdiği ani grevler engellenerek grevin toplu pazarlık sürecinin bir parçası haline getirilmesi amaçlanmaktadır (Raynaud, 1986). Bu doğrultuda grev hakkını tanıma ve düzenleme konusunda ülkelere göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Özellikle sınıf mücadelesi geleneğine sahip, örgütlenmenin yüksek olduğu ve dolayısıyla işçi sınıfının belirli bir güce ulaştığı ülkelerde grev hakkını tanıma ve düzenlemeler konusunda daha esnek bir yapı mevcuttur. Buna karşılık mücadele geleneği ve örgütlülük düzeyi zayıf, sanayileşmesini tamamlayamamış çevre ve yarı çevre ülkelerde daha katı sınırlamalarla karşılaşılmaktadır.

Kapitalizmin 1970'lerde içine girdiği krizden çıkış için Fordizm yerine benimsenen esnek üretim sistemleriyle birlikte bir taraftan 19. yüzyıl başlarındaki esnek, kuralsız çalışma düzenine geri dönülürken diğer taraftan da sosyal/refah devleti yerini piyasa devleti anlayışına bırakmıştır. Öte yandan kapitalist ülkelerde birçok sosyal hakkın gerekçesi olan reel sosyalizm tehdidi 1989'de Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından etkisini kaybetmiştir. Böylece işçi sınıfının grevi de kullanarak yürüttüğü mücadelelerle elde ettiği haklar birer birer ortadan kaldırılmaya başlamış; sendikal özgürlükler ve grev hakkına yönelik sınırlamalar da artmıştır.

Sınırlanan ve Sınıflandırılan Bir Hak Olarak Grev

Grevin burjuva iktidarları tarafından yasalar içerisinde sınırlandırılması ortaya yasal ve yasal olmayan grev tanımını çıkartmıştır. Buna göre yasaların belirlediği koşullara uymayan grevler yasadışı ilan edilerek meşruiyetleri toplum ve hatta emekçilerin kendileri tarafından sorgulanır hale getirilmek istenmiştir. Bu, emek gücü üzerindeki

tasarrufun emek gücünün sahibi olan işçiye mi yoksa işverene mi ait olduğunun sorgulanması anlamına gelmektedir. Böylesine bir sorgulama işçi sınıfının burjuvazi karşısında yürüttüğü tüm mücadeleleri ve bu mücadelelerde elde edilen hakları yok saymak anlamına gelmektedir.

Yasallık sorgulamasını bir tarafa bırakırsak grevi amaçları itibariyle sınıflandırmak mümkündür. Bunlar içinde uygulamada en çok karşılaşılanlar dayanışma grevi, siyasi grev, genel grev, menfaat grevi ve hak grevidir.

Siyasi grev, "yasama organını veya hükümeti yeni bir politika uygulamaya, kamu otoritelerini bir karar almaya veya bir karar almaktan kaçınmaya zorlamak amacıyla yapılan grev" olarak tanımlanabilir. Siyasi grevlerde devlet siyasi otorite olarak muhatap alınmaktadır. Buna karşılık, kamu organlarına işveren sıfatıyla yöneltilen talepler (örneğin sağlık emekçilerinin özlük hakları için Sağlık Bakanlığı'na yönelttiği talepler) olduğunda bir siyasi grevden söz edilemez. Siyasi grevler ekonomik amaçlı grevlere nazaran bazı farklı özellikler göstermektedir: Siyasi grevin muhatabı işveren olmayıp, öne sürülen taleplere işverenin bizzat yanıt getirmesi mümkün değildir. Muhatap devlettir ve siyasette yön değiştirmesi istenir. Bunu sağlamak üzere de kamuoyunun dikkatini en iyi çekebilecek bir araç, üretim ve hizmetleri durdurmaktır. Ekonomik amaçlı grevlerde somut ve pozitif talepler öne sürülürken (ücret artışı, iş sürelerinin belli bir ölçüde azaltılması gibi); siyasi grevlerin protesto, "karşı koyma" yönü ağır basar. Rejimi yıkmaya yönelik isyan grevleri hariç tutulursa, siyasi grevde, çalışanlar, salt işçi sıfatlarıyla değil "yurttaş" sıfatıyla hareket edip toplumun genelini ilgilendiren bir tür "yurttaşlık" işlevini yerine getirmektedirler (Sur, 2009).

Siyasi grevler yöneldikleri amaçlara göre farklılaşırlar. Devrimci grev, mevcut siyasi sistemi devirecek bir harekettir. Reformcu yaklaşımla yapılan siyasi grevlerde siyasi iktidarın politikalarına karşı bir baskı gücü oluşturmak amacı vardır. Ekonomik amaçlar güden siyasi grevlerde amaç ise hükümetin uyguladığı ekonomi politikalarıdır (Sur, 2009). Yukarıda da belirtildiği gibi Marksist yaklaşım

ekonomik amaçlı da olsa her grevin siyasal sisteme karşı olduğunu yani siyasal bir içerik taşıdığını savunmaktadır.

Dayanışma grevi, işçilerin doğrudan kendi işverenleriyle grev nedeni olabilecek bir sorun yokken, bir başka işyerinde grev yapan işçileri desteklemek amacıyla yaptıkları işin yavaşlatılması, önemli ölçüde aksatılması ya da tümüyle durdurulması eylemidir.

Genel grev, ülke genelinde veya bir bölgede çeşitli işkollarındaki işçilerin ortak taleplerle aynı anda greve gitmeleridir. Genel grev ekonomik, sosyal ve siyasal amaçlarla yapılabilir. Ancak yapılma amacı ne olursa olsun sonuçları büyük ölçüde siyasidir. Etkisi çok fazla olduğu için genel grev birçok ülkede yasaklanmıştır. Özellikle tüm işçilerin kayba uğradığı kriz dönemlerinde birçok ülkede genel greve başvurulmaktadır.

Menfaat grevi, toplu pazarlık sürecinde ortaya çıkan bir anlaşmazlık ve uyuşmazlıktan kaynaklanan grevler "menfaat grevi" olarak adlandırılır. Yürürlükteki bir toplu iş sözleşmesinden doğan hakların elde edilmesine yönelik olarak gerçekleştirilen grev ise "hak grevi" olarak tanımlanır.

Sonuç Yerine

Tüm sınırlandırma ve tasniflendirmelerine rağmen kapitalist üretim sisteminin yarattığı emek-sermaye çelişkisi devam ettiği sürece işçi sınıfı kendi varlığını emek gücü üzerinden ifade etmeye devam edecektir. Eğer koşullar başka çıkış noktası bırakmıyorsa emekçiler tüm yasal engellemelere rağmen üretimden gelen güçlerini devreye sokacak ve grevi tarihin diğer dönemlerinde olduğu gibi emek gücüne sahip olmaktan kaynaklanan doğal bir hak olarak kullanacaklardır. Bu bağlamda yasalarla grev hakkının kullanımını bütünüyle sınırlandırmak mümkün değildir. Grev hakkının kullanılmasını engelleyen yasalardan daha çok kendisini yasalarla sınırlandırmış olan sendikal anlayışlardır.

Sendikalar işçi sınıfının kendi içindeki rekabeti dayanışmaya dönüştürmek üzerine kurulmuş olan

örgütlenmelerdir. Bu dayanışma 1864'te kurulan I. Enternasyonel'le birlikte sadece ulusal düzeyde kalmaktan çıkıp uluslararası boyuta taşınmıştır. Oysa kapitalist ülke sendikalarını çatısı altına toplayan ICFTU1 (Dünya Hür Sendikalar Konfederasyonu) küresel rekabet gerekçesiyle emek sömürsünün en yoğun olduğu dönemde 1981 yılında Yeni Delhi Bildirgesi ile küreselleşme sürecinde sınıflar arası uzlaşmayı savunan Brandt Raporlarını desteklemiştir (Erdoğan, 2006). Böylece sendikalar kapitalist üretim sisteminin mantığına aykırı biçimde emek ile sermaye arasındaki çelişkilerin ortadan kalktığı varsayımı üzerinden sermaye ile uzlaşma anlayışını benimsemişlerdir. Bu çerçevede de grev hakkının göz ardı edildiği bir sosyal diyalog süreci içerisinde ICFTU (ITUC) ve ETUC (Avrupa Sendikalar Konfederasyonu) tarafından kapitalist sistem içerisinde ulusal düzeyde örgütlenmiş olan sendikalara empoze edilmiştir.

İster yasal düzenlemeler isterse sendikal yapılardan kaynaklansın grev hakkının kullanımını tamamen sınırlandırmak ya da engellemek mümkün değildir. 19. yüzyılda var olan koşullara göre grev hakkını kullanmak ihtiyacını hisseden emekçilerin önündeki engel bugün çok daha büyüktür. Ancak tüm bu engellemelere rağmen işçinin emek gücüne sahip çıkması anlamını taşıyan grevlerin gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır. Bu durumda grevleri kendiliğinden gelişen eylemler olmaktan çıkartıp siyasal bir eyleme dönüştürme gücünün oluşturulması gerekir. İşçi sınıfının üretim sürecindeki mücadele araçlarının başında gelen sendikaların siyasi iktidar üzerinde baskı oluşturacak bir gücün basamağını kuracak bir yapıya dönüşmeleri acil bir gereksinimdir. Eğer sendikalar bu gereksinimi zamanında karşılayamazlarsa işçi sınıfı sendika dışı oluşumlarla (işçi konseyleri, işyeri komiteleri vs) sorunlarına çözüm arayışı içerisinde gireceklerdir.

Kaynaklar

Akkaya, Y. (2002) "Sosyal Güvenlik "Versus" Demokratik Uzlaşma", Evrensel Kültür Dergisi, sayı. 130, Ekim 2002, (78-80)

Engels, F. (1994) İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu, Çev. Oktay Emre, İstanbul: Sosyalist Yayınları

Erdoğan, S. (2006) Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Sendikacılık, Ankara: İmge Kitapevi

Etingü, T. (1976) Kömür Havzasında İlk Grev, İstanbul: Koza Yayınları

Lenin, V.İ. (1998) Sendikalar Üzerine, Çev. Şule Ünsaldı, İstanbul: Sorun Yayınları

Makal, A. (1987) Grev Kuramları ve Uluslararası Farklılıklar, Ankara: V Yayınları

Marx, K. (1992) Ücretli Emek ve Sermaye Ücret, Fiyat ve Kar, Çev: S.Belli, İstanbul: Sol Yayınları

Reynaud, J.D. (1986) İş Uyuşmazlıkları Sosyolojisi, Çev. Ali Güzel-Ali Rıza Okur, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını

Sur, M. (2009) Siyasi Grev, Çalışma ve Toplum, 2009/4, (11-26)

Talas, C. (1997) Toplumsal Ekonomi, Ankara: İmge Kitapevi

Tunçomağ, K. (1980) İş Hukuku, İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayını

Yeliseyeva, N.V. (2009) Yakın Çağlar Tarihi, Çev. Özdemir İnce, İstanbul: Yordam Kitap